

Recenzja
w postępowaniu habilitacyjnym dr Doroty Semków,
dotycząca osiągnięcia naukowego w postaci monografii pod tytułem
„Prawno-kryminalistyczna i kryminologiczna problematyka nowych substancji
psychoaktywnych – dopalaczy”

I. Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2 a) ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 742 ze zm.), Habilitantka wskazała monografię pod tytułem „Prawno-kryminalistyczna i kryminologiczna problematyka nowych substancji psychoaktywnych – dopalaczy”, która została wydana w 2023 r. przez Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego (ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 a) wyżej powołanej ustawy). Wybrana problematyka badawcza pozwala na spełnienia wymogu, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 przedmiotowej ustawy, tj. posiadania w dorobku osiągnięcia naukowego „stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny”.

Wybór tematu monografii jest bardzo trafny. Uzasadniony następującymi okolicznościami. Brakiem w polskiej literaturze przedmiotu kompleksowego opracowania problematyki nowych substancji psychoaktywnych, NSP, tzw. dopalaczy), uwzględniającego nie tylko aspekty prawne, ale również kryminalistyczne i kryminologiczne. Stosunkowo niedawną (ustawą z dn. 20 lipca 2018 r.) nowelizacją ustawy z dn. 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, wprowadzano penalizację czynów związanych z nowymi substancjami psychoaktywnymi. Z perspektywy kilku lat można zastanowić się już nad efektywnością wprowadzanych zmian w prawie, jak również porównać ich kształt oraz efektywność z rozwiązaniami przyjętymi w innych krajach. Szybkość rozpowszechnienia się dopalaczy w Europie, skala społecznych zagrożeń związanych z szybko rozwijającym się rynkiem tego rodzaju substancji (w świetle chociażby danych z Systemu Wczesnego Ostrzegania, SWO, prowadzonego przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii; w Polsce wciąż odnotowuje się zgony oraz zatrucia związane z nowymi substancjami psychoaktywnymi), stanowi kolejne uzasadnienie opracowania problematyki dopalaczy. Brakuje również opracowań naukowych dotyczących aspektów organizacyjnych oraz

metodycznych pracy służb państwowych zajmujących się zwalczaniem nadużywania nowych substancji psychoaktywnych.

Jako główny cel pracy Autorka przedstawiła „przeprowadzenie rozpoznania problemowego rozumianego jako prawno-kryminalistyczna i kryminologiczna analiza problematyki nowych substancji psychoaktywnych, nazywanych potocznie dopalaczami, które były dotychczas podejmowane w procesie przeciwdziałania temu zjawisku, jak również tych, które powinny być uwzględnione i dostosowane do współczesnych wymogów w procesie skutecznego zapobiegania”. (s.15). Autorka sformułowała następujące cele szczegółowe:

- określenie miejsca nowych substancji psychoaktywnych w obszarze nauk społecznych z równoczesnym wskazaniem jej złożoności, uwarunkowań organizacyjno-prawnych i praktycznych oraz istoty problemu;
- przedstawienie propozycji rozstrzygnięć terminologicznych w zakresie pojęcia dopalaczy;
- zaprezentowanie aktualnych regulacji prawnych w zakresie zapobiegania nowym substancjom psychoaktywnym opartych na prawie indywidualnym, generycznym, analogicznym i zakazie *blanket ban*, w tym ich istoty, zalet i mankamentów;
- sformułowanie wniosków *de lege lata* oraz postulatów *de lege ferenda* dotyczących rozwiązań prawnych mających na celu zapobieganie zjawisku dopalaczy;
- dokonywanie fenomenologicznej analizy zjawiska nowych substancji psychoaktywnych, uwzględniającej jego skutki, skalę oraz specyfikę rynku;
- przedstawienie *modus operandi* sprawców przestępstw, których przedmiot stanowią dopalaczy, oraz określenie rodzajów motywacji, które determinują rozwój tego zjawiska;
- wskazanie na nowe substancje psychoaktywne jako przedmiot badań kryminalistycznych, w tym na konieczność zastosowania taktyki i techniki kryminalistycznej zarówno w trakcie przeprowadzania czynności pozaprocesowych, jak też podczas prowadzenia postępowania przygotowawczego;
- zaprezentowanie wybranych aspektów orzeczeń sądów, których przedmiot stanowią nowe substancje psychoaktywne, oraz danych dotyczących liczby osób skazanych na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii;
- przedstawienie zdywersyfikowanych form zapobiegania zjawisku dopalaczy w ujęciu kryminalistyczno-kryminologicznym.

Dalej Autorka jako główny problem badawczy prezentuje „ustalenie, w jaki sposób (i czy w ogóle) współczesne regulacje prawne, a także nauka i praktyka kryminalistyki i kryminologii zapobiegają zjawisku nowych substancji psychoaktywnych”. Autorka stawia generalną hipotezę, że „nowe substancje psychoaktywne są jedną z grup produktów nazywanych potocznie dopalaczami i stanowią istotny problem społeczny, w którego zapobieganiu niezbędne jest jednocześnie współistnienie trzech elementów: 1) wdrożenie odpowiednich regulacji prawnych, 2) wykorzystanie zdobyczy i praktyki kryminalistyki, 3) zastosowanie wiedzy z zakresu kryminologii, w tym etiologii, fenomenologii i profilaktyki kryminalnej.”

Odpowiednio Autorka sformułowała zbiór szczegółowych hipotez badawczych:

- „1. Nowe substancje psychoaktywne stanowią zróżnicowaną, aczkolwiek nie jedyną grupę nazywaną potocznie dopalaczami, będącą niebezpieczną alternatywą w stosunku do środków odurzających;
2. w obowiązujących dotychczas regulacjach prawnych wskazać można cztery główne sposoby kontrolowania nowych substancji psychoaktywnych oparte o definicje: generyczną, analogową, indywidualną i *blanket ban*,
3. wykazy substancji kontrolowanych, które oparte zostały o tzw. prawo indywidualne, w których objęcie danych substancji kontrolą prawną następuje w wyniku jej dodania do załącznika do ustawy, nie są wystarczającą skutecznymi rozwiązaniami w zapobieganiu zjawiska nowych substancji psychoaktywnych;
4. regulacje prawne, które obowiązywały w Polsce do lipca 2018 r., były mało efektywne i niewystarczające w procesie zapobiegania zjawiska dopalaczy;
5. zmiany wprowadzone na mocy Ustawy z dnia 20 lipca o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej stanowią znaczący element umożliwiający zapobieganie zjawisku dopalaczy, które wymaga monitorowania i dostosowania do sytuacji związanej z rynkiem tego typu produktów;
6. kryminalistyczne badania nowych substancji psychoaktywnych przeprowadza się w oparciu o metody, które stosowane są w laboratoriach kryminalistycznych w zakresie badań środków odurzających, tj. klasycznych narkotyków, zaś ekspertyza kryminalistyczna w tym zakresie spełnia kryteria dowodu naukowego;
7. czyny przestępne, które zostały podane penalizacji w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii, których przedmiot stanowią nowe substancje psychoaktywne, wykazują ścisły związek z innymi rodzajami przestępczości, w tym z przestępczością narkotykową i udziałem w zorganizowanej grupie przestępczej.” (s. 78,79)

Stosownie do obszaru podjętych badań i charakteru metodologicznego poszczególnych problemów badawczych Autorka w rzetelny sposób posłużyła się wieloma metodami badawczymi, w szczególności: metodą dogmatyczno-prawną (z uwzględnieniem regulacji prawa publicznego międzynarodowego), elementami metody prawno porównawczej, metodą wywiadu (również w odmianie techniki badań ankietowych), metodą analizy danych archiwalnych, elementami metody historycznej i historyczno-prawnej, metodą socjologicznej analizy.

Stosowanie do wykorzystanych metod i technik badawczych w sposób poprawny metodologicznie Autorka przygotowała szereg autorskich narzędzi badawczych:

- pięcioczęściowy kwestionariusz do badań wyroków sądów dotyczących przestępstw z Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, których przedmiot stanowią nowe substancje psychoaktywne,
- dziewięciozagadnieniowy kwestionariusz dotyczący realizacji czynności kryminalistycznych i procesowo-kryminalistycznych oraz pozaprocesowych w zakresie dopalaczy, w tym nowych substancji psychoaktywnych,
- dwunasto zagadnieniowy kwestionariusz dotyczący badań toksykologicznych zakresie dopalaczy, w tym nowych substancji psychoaktywnych,
- dziesięciozagadnieniowy kwestionariusz realizacji oględzin osób i zwłok w przypadkach związanych z dopalaczami, w tym nowymi substancjami psychoaktywnymi,
- kwestionariusz ankiety skierowanej do Krajowego Rejestru Karnego w przedmiocie liczby prowadzonych od 21 sierpnia 2018 r. do 31 grudnia 2022 r. w skali kraju postępowań sądowych zakończonych prawomocnym wyrokiem skazującym, a dotyczących zbioru czynów z Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii,
- kwestionariusz ankiety skierowanej do Komendy Głównej Policji dla celów badawczych w przedmiocie ilości zabezpieczonych w latach 2015 – 2022 w skali kraju substancji, które stanowią Nową Substancję Psychoaktywną w rozumieniu Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Autorka wykorzystała bardzo bogatą bibliografię, która objęła 445 polsko i obcojęzycznych (w szczególności angielskojęzycznych) publikacji naukowych, a ponadto wykorzystała: 71 aktów prawnych (z Polski, Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, Wielkiej Brytanii oraz Niemiec), 57 orzeczeń sądów polskich i trzy orzeczenia sądowe ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, 134 strony internetowe, 67 innych źródeł (między innymi

raportów przygotowanych przez polskie i zagraniczne organizacje zajmujące się monitorowaniem środków odurzających, różnego rodzaju dokumentów sejmowych lub rządowych, materiałów szkoleniowych). Należy docenić pomysłowość Autorki w poszukiwaniu informacji przydatnych w kontekście postawionych szczegółowych problemów oraz hipotez badawczych, jak również Jej ogromną pracę włożoną w opracowanie wymienionych źródeł. Świetnym pomysłem było również poszerzenie zbieranych informacji o informacji pozyskane w wywiadach ze świetnymi ekspertami w dziedzinach związanych z analizowanymi przez Autorkę dziedzinami takimi, jak: dr. Waldemarem Krawczykiem, kom. Magdaleną Kruczek, dr. Wojciechem Kwietniewskim, dr. Krzysztofem Tutajem i wieloma innymi biegłymi sądowymi.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Substancje psychoaktywne, narkotyki, dopalacze” Autorka przedstawia: ogólne historyczne, kulturowe i socjologiczne tło korzystania z substancji psychoaktywnych, podstawowe kwestie terminologiczne, psychologiczne, skalę obecności w Polsce substancji psychoaktywnych, a także zdrowotne i ekonomiczne skutki uzależnienia od substancji psychoaktywnych. Przedstawienie szerszego kontekstu historycznego uzasadniła potrzebą wskazania „na powiązanie problematyki dopalaczy z historią stosowania różnego rodzaju środków odurzających i psychoaktywnych na przestrzeni wieków, co w pewnym zakresie wyjaśnić może etiologię tego zjawiska” (s. 53). Autorka przedstawiła opisane w literaturze przedmiotu konotacje nazw: „narkotyk”, „substancja psychoaktywna”, „środek odurzający”, „substancja psychotropowa”, „środek zastępczy”, „dopalacz”, „prekursor”, „nowa substancja psychoaktywna”. Zwróciła uwagę, że wbrew konotacji przyjmowanej w języku ogólnym, środki nazywane dopalaczami nie mają wyłącznie działania stymulującego (stymulanty stanowią jedynie część dopalaczy); jednocześnie zgodziła się z tezą, iż wymienione środki są zarazem desygnatami nazwy „nowa substancja psychoaktywna”. Autorka zaproponowała definicję, w świetle której „dopalaczem” jest każda nowa substancja psychoaktywna lub grupa tych substancji w formie czystej lub w formie preparatu, a także środek zastępczy, które wywierają wpływ na ośrodkowy układ nerwowy, naśladując działanie środków odurzających i substancji psychotropowych, stwarzając zagrożenie dla zdrowia lub zagrożenia społeczne porównywalne do zagrożeń stwarzanych przez substancję psychotropową lub środek odurzający” (s. 68). Zgadzam się z Autorką, że nazwa „dopalacz”, nagłośniona medialnie, pozostanie w obiegu niezależnie od wprowadzenia do regulacji prawnych nazw „nowa substancja psychoaktywna” oraz „środki zastępcze”. Mniej natomiast jestem przekonany do

wprowadzania definicji tzw. przestępczości dopalaczowej jako „potoczne określenie przestępstw” (tamże). Czy zadaniem opracowań naukowych jest wprowadzanie „definicji potocznych”? W kolejnej części Autorka opisała narkomanię jako problem o charakterze prawnym, społecznym i zdrowotnym, ze szczególnym uwzględnieniem kryminologicznej roli funkcjonowania nowych substancji psychoaktywnych. W oparciu o doniesienia z badań innych autorów Autorka przedstawia interesującą typologię osób, które używają dopalaczy oraz opisuje motywację osób korzystających z dopalaczy. Posługując się raportami instytucji państwowych (na przykład raportami Głównego Inspektora Sanitarnego i informacjami z Systemu Monitorowania Informacji o Środkach Zastępczych i Nowych Substancjach Psychoaktywnych, SMIOD) prezentuje godne uwagi dane za lata 2010-2021, między innymi dotyczące liczby interwencji medycznych w związku z zatruciami (i ewentualnie zgonami) spowodowanych najprawdopodobniej dopalaczami (z uwzględnieniem poszczególnych województw). Informacje zaprezentowane przez Autorkę pozwalają Jej uzasadnić tezy o stałym korzystaniu z dopalaczy część populacji polskiej, a także o wpływie na negatywne skutki tego zjawiska zmian w obowiązującym prawie (w latach 2011, 2016 oraz 2019, tj. wyraźnych spadków liczby zatruc dopalaczami, wchodziły w życie istotne zmiany w obowiązującym w tym obszarze prawie, przede wszystkim w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii).

W drugim rozdziale monografii Autorka („Modele prawne w zakresie dopalaczy w Polsce i innych państwach”) w kompetentny sposób omawia podstawowe modele regulacji prawnych dotyczących nowych substancji psychoaktywnych, które funkcjonują na świecie; jak również przedstawia historyczną ewolucję regulacji polskich w tym obszarze. Zwraca uwagę, iż podstawą każdego z modeli jest przede wszystkim sposób definiowania nowej substancji psychoaktywnej i opisuje trzy sposoby definiowania substancji psychoaktywnych, tj. z wykorzystaniem definicji: generycznych, analogowych oraz z zakazami blankietowymi. Modele te przeciwstawia modelowi tzw. indywidualnego podejścia, który, jak przekonywująco Autorka uzasadnia, co prawda w najwyższym stopniu realizuje funkcję gwarancyjną prawa karnego, ale jest nieskuteczny, nie nadąża za modyfikacjami składu chemicznego nowych substancji psychoaktywnych; „producenci tego rodzaju produktów wypracowali (...) skuteczne metody omijania kontroli prawnych poprzez zastosowanie modyfikacji w składzie produktów oraz poszczególnych substancji” (s. 99). Wybór krajów, których modele zostały zaprezentowane w pracy został odpowiednio uzasadniony intencją przedstawienia po jednym systemie prawnym wzorcowym dla określonego modelu: Stany

Zjednoczone (tzw. system analogowy), Wielka Brytania (system z zakazem blankietowym), Niemcy (system z definicjami generycznymi). W kontekście obowiązujących w Polsce aktualnie regulacji prawnych, generalnie Autorka pozytywnie opiniuje przyjęty w 2018 r. model przeciwdziałaniem dopalaczom w Polsce i swoją opinie odpowiednio uzasadnia. Rodzi się tylko pytanie, dlaczego model ten został przyjęty stosunkowo późno? Pamiętam z wielu konferencji, mających miejsce jeszcze w pierwszej połowie drugiego dziesięciolecia tego wieku, na których eksperci zwracali uwagę, na wadliwość systemu, w którego kolejne substancje odurzające lub psychotropowe o precyzyjnie opisanym składzie chemicznym umieszczane były w wykazach stanowiących załącznik do ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Autorka trafnie punktuje pozytywne i negatywne aspekty kolejnych zmian polskich regulacji prawnych, aż do zmian wprowadzonych ustawą z dn. 20 lipca 2018 r. o nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Nie pomija kontekstu prawa Unii Europejskiej, jak i innych aktów prawa publicznego międzynarodowego. *De lege ferenda* Autorka formułuje wniosek o potrzebie zwiększenia kary za posiadanie nowych substancji psychoaktywnych, w tym również na własny użytek.

W rozdziale trzecim (*Modus operandi* sprawców czynów przestępnych korespondujących ze zjawiskiem dopalaczy) Autorka w ramach sposobu działania sprawców czynów związanych z produkcją i handlem nowymi substancjami psychoaktywnymi koncentruje się na następujących obszarach: sposobach produkcji dopalaczy, sposobach wytwarzania „poczucia potrzeby” korzystania z dopalaczy przez potencjalnych odbiorców, sposobach rozprowadzania nowych substancji psychoaktywnych (połączonych z metodami maskowania ich rozprowadzania wobec organów ścigania). Wywód Autorki w ciekawy sposób zilustrowany jest przedstawieniem konkretnych przykładów (także ze zdjęciami) poszczególnych sposobów w szczególności pozyskiwania klientów, sposobów rozpowszechniania i kamuflażu rozpowszechnianych dopalaczy. Autorka umieściła również krótkie doniesienie (s. 174, 175) z przeprowadzonych w czerwcu 2022 r. własnych badań odnośnie dostępnych w Internecie stron oferujących dopalacze (w ten sposób między innymi ustaliła ceny poszczególnych substancji). Swój wywód Autorka oparła również na interesujących wypowiedziach ekspertów zajmujących się ściganiem osób produkujących i rozprowadzających dopalacze, pracowników Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji. Opisała również pierwsze i kolejne przeprowadzone w Polsce śledztwa, w ramach których ujawniono zorganizowane grupy przestępcze zajmujące się produkcją lub rozpowszechnianiem dopalaczy. Autorka przeprowadzała rzetelną analizę rynku nowych

substancji psychotropowych w Europie i w Polsce, opierając się na danych z europejskiego Systemu Wczesnego Ostrzegania monitorowanych przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii. Zwraca uwagę na różnorodność środków, które są objęte kategorią nowych substancji psychoaktywnych, a także na dwie najszybciej rozwijające się grupy nowych narkotyków: syntetycznych kannabinoidów oraz środków o działaniu stymulującym, obejmujących syntetyczne katynony oraz fenyloetyloaminy.

W rozdziale czwartym Autorka kontynuuje omawianie zainicjowanej w poprzednim rozdziale problemiki kryminalistycznej, omawiając różnego rodzaju czynności kryminalistyczne wykorzystywane w wykrywaniu i przeciwdziałaniu produkcji i rozprowadzaniu nowych substancji psychoaktywnych („Działania śledcze i orzecznictwo w sprawach dotyczących nowych substancji psychoaktywnych”). Jednocześnie w tym rozdziale poruszane są kwestie kryminologiczne oraz prawne. I w tym rozdziale wywód Autorki jest bardzo rzetelny; w niektórych fragmentach w mojej opinii Autorka jedynie zbyt dużo miejsca poświęca zagadnieniom podstawowym, podręcznikowym, takim, jak istota kryminalistyki, źródła informacji o przestępstwie w ogóle, podziały oględzin, istota zatrzymania i tymczasowego aresztowania, czy istota przesłuchania świadka lub podejrzanego, zanim przystępuje już do odpowiednio szczegółowego omówienia odpowiedniego rodzaju czynności w kontekście problematyki całej pracy. Nie tracąc z pola uwagi znaczenia opracowania metodyki poszczególnych czynności kryminalistycznych, uważam ponadto, że nie ma potrzeby wyróżniania odrębnego obszaru metodyki kryminalistycznej, ponieważ aspekty metodyczne odrywają istotną rolę zarówno w obszarze techniki kryminalistycznej, jak i taktyki kryminalistycznej (intencją M. Goca było podkreślenie ogromnego znaczenia metodyk w badaniach kryminalistycznych, a nie tworzenie nowego działu kryminalistyki, s. 226). Trafnie Autorka poświęca obszerną część wywodu problematyce źródeł informacji o przestępstwie w kontekście wykrywania przestępczości związanej z nowymi substancjami psychoaktywnymi; opisuje hierarchię źródeł o przestępstwach związanych z NSP, uwzględniając znaczenie czynności operacyjno-rozpoznawczych. Zwraca również uwagę na znacznie monitorowania Internetu przez policyjne Wydziały do Walki z Cyberprzestępczością oraz współpracy międzynarodowej (z uwzględnieniem roli Biura Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji). W kontekście oględzin miejsca wytwarzania i magazynowania nowych substancji psychoaktywnych w interesujący sposób Autorka wykorzystuje informacje uzyskane od ekspertów z zakresu badań chemicznych Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji (wywód ilustrują zdjęcia dr. W. Krawczyka). Autorka bardzo

kompetentnie również opisuje specyfikę oględzin „nielegalnego” laboratorium; szczegółowo opisuje rolę ekspertów w tego rodzaju oględzinach, nie pomijając kwestie bezpieczeństwa utraty dowodów, jak i potencjalnego zagrożenia dla osób biorących udział w oględzinach. Autorka starannie opisuje problematykę zabezpieczania materiału do badań toksykologicznych (wykorzystując informacje zebrane od ekspertów, w tym również medyków sądowych) i przedstawia przykładowy zestaw pytań do biegłych sądowych (s. 271 i n.). Przedstawia własne opracowania danych Głównego Inspektora Sanitarnego na temat zgonów w wyniku zażycia dopalaczy w Polsce w latach 2013 – 2021. Następnie Autorka zwraca uwagę na rolę czynności przeszukania pomieszczeń, przedmiotów i osób w zwalczaniu przestępczości związane z nowymi substancjami psychoaktywnymi, uwzględniając trudności związane z ustalaniem obecności tego rodzaju śladów (często o mikroskopijnych rozmiarach). Podaje ciekawe przykłady z praktyki funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej oraz Izby Celnej. Kolejna część rozdziału IV ma charakter bardziej prawnoprosesowy; Autorka omawia w nim kwestie związane z zatrzymaniem i tymczasowym aresztowaniem. Następnie Autorka omawia przesłuchanie świadka i przesłuchanie podejrzanego. W monografii wystąpiło kilka lapsusów redakcyjnych, w szczególności odnośnie tymczasowego aresztowania (s. 311, 5 i 6 wiersz od góry) oraz użyciem nazwy „nieletni” (zamiast „małoletni”, s. 322). W ostatniej części rozdziału IV Autorka omawia orzecznictwo sądowe w obszarze czynów prawnomaterialnie kwalifikowanych jako wypełniających znamiona czynów opisanych w rozdziale siódmym ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Prezentuje bardzo ciekawe zestawienie danych z Krajowego Rejestru Karnego, odnośnie liczby osób skazanych prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwa wyżej wymienione przestępstwa w okresie od 21 sierpnia 2018 r. do 31 grudnia 2022 r.. Następnie Autorka opisuje, na czym polegało działanie sprawcy (sprawców) w dziesięciu sprawach, w których pojawiły się nowe substancje psychoaktywne, jak również jaka została wymierzona przez sąd kara. Myślę, że istotna w kontekście problematyki monografii część 6 rozdziału IV mogła zostać potraktowana jako odrębny krótki rozdział (nie wiąże się z kryminalistycznymi lub proceduralnymi zagadnieniami wcześniejszych części monografii) albo połączona z rozdziałem drugim.

W rozdziale piątym („Zapobiegawcze aspekty działań w zakresie dopalaczy”) Autorka omawia działania prewencyjne i profilaktyczne podejmowane w celu zapobiegania czynom zabronionych związanych z nowymi substancjami psychoaktywnymi. W kontekście omawianych działań Autorka słusznie podkreśla rolę różnego rodzaju programów

edukacyjnych, szkoleniowych i informacyjnych, a w ich zakresie „budowanie relacji pomiędzy różnymi instytucjami a obywatelami dotkniętymi negatywnymi zjawiskami lub tymi, którzy potencjalnie mogą ich doświadczyć” (s. 367). Zwracając uwagę na konotacje nazw „zapobieganie”, „przeciwdziałanie”, „profilaktyka”, „prewencja” ciekawa jest propozycja Autorki *de lege ferenda* zmiany nazwy ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na ustawę o zapobieganiu narkomanii. Trafnie Autorka wskazuje na ogromną rolę w zapobieganiu przestępstwom związanym z nowymi substancjami psychoaktywnymi zarówno wiedzy kryminalistycznej, jak i kryminologicznej (odpowiednio różnicując obszary badawcze wymienionych nauk). Zwraca uwagę na rolę inspektorów Państwowej Inspekcji Sanitarnej i Państwowego Inspektora Sanitarnego w zakresie stosowania środków administracyjnych w sytuacjach stwierdzenia wytwarzania lub wprowadzania do obrotu środka zastępczego lub produktu co do którego zachodzi podejrzenie, że produkt stwarza zagrożenie życia lub zdrowia osób (Autorka uzupełnia swój wywód ciekawymi danymi z lat 2014 – 2018 odnośnie: liczby prowadzonych przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej kontroli i wydanych decyzji zakazujących wytwarzania lub wprowadzania do obrotu danego produktu, wysokości kar nałożonych przez wymienione organy, jak również liczby złożonych przez te organy zawiadomień. Autorka opisuje przykłady akcji prowadzonych przez jednostki Centralnego Biura Śledczego Policji wymierzone w rynek dopalaczy. Zwraca uwagę na znaczenie współpracy polskich służb państwowych ze służbami innych państwa w procesie wykrywania, dowodzeniu i zapobieganiu przestępstwom narkotykowym (między innymi na przykładzie międzynarodowej grupy EMPACT NPS/Narkotyki Syntetyczne); ze szczególnym uwzględnieniem roli wymiany informacji oraz wspólnie prowadzonych szkoleń. Opisywana współpraca obejmuje również grupy eksperckie organizowane na poziomie Unii Europejskiej, zajmujące się między innymi pracą nad projektami dokumentów przyjmowanych później przez państwa członkowskie na posiedzeniu Rady UE, jak również Biuro Narodów Zjednoczonych do spraw Narkotyków i Przestępczości utworzone w 1997 r. Autorka kompetentnie przedstawia strategię Unii Europejskiej na lata 2021-2025 w zakresie przeciwdziałania przestępczości narkotykowej, rolę Komisji Europejskiej oraz Grupy Pompidon, Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA) oraz Europolu. Na koniec rozdziału Autorka omawia prowadzone na różnych poziomach przez organy administracji publicznej, jak i organizacje pozarządowe, działania profilaktyczne (podając przykłady programów lokalnych, na przykład programu realizowanego przez władze Zamościa). Zauważa, że aktywność instytucji w zakresie

prowadzenia tego rodzaju oddziaływań wzrasta wraz ze wzrostem medialnych informacji na temat dopalaczy. Media mogą zatem odegrać istotną rolę w zakresie zapobiegania rozpowszechniania nowych substancji psychoaktywnych. Autorka w pełni popiera zalecenia zawarte w raporcie Najwyższej Izby Kontroli z 2021 r..

W końcowej części swojej monografii Autorka w klarowny i syntetyczny sposób przedstawia najważniejsze wnioski, uzasadnione w poszczególnych częściach rozdziałów monografii. Uważam, że Autorka zrealizowała postawione przez siebie ogólne i szczegółowe cele badawcze.

W mojej opinii Habilitantka w pełni spełniła wymogi określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 a) ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Przedmiotowa monografia jest dziełem oryginalnym, wartościowym poznawczo, opartym na poprawnie przeprowadzonych od strony metodologicznie badaniach, spełniającym przesłankę „stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny”. Dr Dorota Semków wykazała, że posiada rozległą wiedzę dotyczącą nowych środków psychoaktywnych w ujęciach: prawnym, kryminalistycznym oraz kryminologicznym poruszanych zagadnień. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowała szereg wartościowych postulatów *de lege lata* oraz *de lege ferenda*.

II. Ocena aktywności naukowej Habilitantki realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Habilitantka jest autorką (ewentualnie współautorką) szeregu wartościowo poznawczych publikacji naukowych. W obrębie przedstawionych przez Nią do recenzji publikacji naukowych można wyróżnić cztery najważniejsze grupy zagadnień. W każdej z wyróżnionych grup Habilitantka przeprowadziła interesujące badania naukowe, których wyniki prezentowała na dziesiątkach ważnych krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych.

Do najważniejszych wątków problemowych poruszanych w badaniach Habilitantki należą:

A. Prawna, kryminalistyczna i kryminologiczna problematyka przestępczości przeciwko wiarygodności dokumentów. W ramach tego nurtu badań Habilitantka opublikowała między innymi następujące pozycje: *Falsz materialny dokumentu. Aspekty prawne i kryminalistyczne*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2019, nr 1/46, s. 40-55, *Public Document Act and Its Role in Preventing Document Forgery*, „Studia Iuridica Lublinensia” (współautor: M. Goc), 2020, t. XXIX, nr 4, s. 85-99; *The scope of legal protection of documents and the security system of*

public documents in the Polish legal regulations, „Studia Iuridica Lublinensia”, 2021, t. XXX, nr 5, s. 501-521-99; *The crime of document forgery in the context of illegal border crossing. theoretical and empirical aspects*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2022, t. XXVI, s. 341-358; *The selected aspects of document forgery in the context of Article 5 of the Constitution of the Republic of Poland*, „Studia Prawnicze KUL” 2022, nr 3(91), s. 121-135; *O związku kryminalistyki, estetyki i dyplomatyki w badaniach dokumentów*, [w:] *Piękno kryminalistyki. Księga Jubileuszowa Profesora Józefa Wójcikiewicza*, red. V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, R. Krawczyk, D. Wilk, Wydawnictwo TNiOK Dom Organizatora, Toruń 2023, s. 475-494; *Schengen border code. The role of legal regulations in the field of external border protection* (zakwalifikowany do druku w „Ius et Administratio” 2023, nr 4); *The Crime of Material Forgery of Documents in The Context of Illegal Crossing of External Borders of The European Union and Security of the State and Citizens* (zakwalifikowany do druku w 2023 roku w „Polityka i Społeczeństwo”).

B. Prawna, kryminalistyczna i kryminologiczna problematyka negatywnych zjawisk społecznych. W ramach tego nurtu badań Habilitantka zajmowała się w szczególności kwestiami: przestępczości narkotykowej, zjawiskiem handlu ludźmi oraz zjawiskiem samobójstwa. W obrębie tego nurtu badawczego zostały przygotowane cztery publikacje pod redakcją (lub współredakcją) Habilitantki: *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Aspekty prawne, kryminologiczne oraz kryminalistyczne*, red. D. Semków, Wydawnictwo Think and Make. Warszawa 2018; *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Aspekty prawne, kryminologiczne oraz kryminalistyczne*, red. D. Semków, I. Kułak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2020; *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Aspekty prawne, kryminologiczne oraz kryminalistyczne*, red. D. Semków, I. Kułak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2023 – w druku. Habilitantka opublikowała następujące opracowania naukowe: *Prawno-kryminalistyczna problematyka przeciwdziałania przestępczości narkotykowej w Polsce* [w:] *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Aspekty prawne, kryminologiczne oraz kryminalistyczne*, red. D. Semków, Warszawa 2018, s. 240-155; *Kryminologiczne oraz kryminalistyczne aspekty przestępczości narkotykowej – ujęcie teoretyczne*, [w] *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Aspekty prawne, kryminologiczne oraz kryminalistyczne*, red. D. Semków, Warszawa 2018, s. 256-269; *New psychoactive substances. The phenomenon development and the institutional and legal mechanism for its prevention*, „Journal of Modern Science” 2019, nr 1/40, s. 31-45; *Prawnokarna oraz kryminalistyczna problematyka przestępczości narkotykowej w kontekście*

bezpieczeństwa publicznego. Aspekty teoretyczno-empiryczne (współautor K. Trojnar) [w:] *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Aspekty prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne, T. II*, red. D. Semków, I. Kułak, Rzeszów 2020, s. 325-350; *Odpowiedzialność karna za przestępstwo określone w art. 161 Kodeksu Karnego w świetl nowych regulacji prawnych* (współautor K. Trojnar) [w:] *Współczesne problemy bezpieczeństwa, zarządzania i nowoczesnej inżynierii*, red. R. Runiewicz, I. Przychocka, L. Milewski, Warszawa 2021, s. 326-345; *Rola jednostek samorządu terytorialnego w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce po 1989 r.* [w:] *Polityka bezpieczeństwa w wymiarze globalnym, europejskim i krajowym. Uwarunkowania – koncepcje – działania*, P. Grata, M. Delong (red.), Rzeszów 2015; *Przeciwdziałanie zjawisku handlu ludźmi na terenie województwa podkarpackiego* [w:] *Zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w jednostkach samorządu terytorialnego*, red. E. Ura, E. Feret, S. Pieprzny, Rzeszów 2018, s. 392-405; *Kryminologiczno-prawne aspekty handlu ludźmi w kontekście bezpieczeństwa publicznego* (N. Gumenna (współautorka N. Gumienka) [w] *Naruszenia praw człowieka we współczesnym świecie*, red. M. Malczyńska-Biały, K. Żarna, Rzeszów 2018, s. 245-269; *Samobójstwa wśród dzieci i młodzieży. Aspekty kryminologiczne*, [w:] *Bezpieczeństwo młodzieży szkolnej w aspekcie zachowań suicydalnych*, red. G. Ostasz, E. Moczuk, J. Jedynak, Rzeszów 2018, s. 103-119; *Tactical and Criminalistic Aspects of Police Negotiations in Crisis Situations*, „Humanities and Social Sciences”, 2018, nr 4, s. 307-325.

C. Prawna, kryminalistyczna i kryminologiczna problematyka zamachów na dyplomatów oraz placówki dyplomatyczne. W tym obszarze badawczym Habilitantka między innymi opublikowała: *Formalnoprawne podstawy bezpieczeństwa placówek zagranicznych na przykładzie rozwiązań obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej* [w:] *Współczesna polityka bezpieczeństwa. Aspekty polityczne, gospodarcze i militarne*, red. P. Grata, M. Delong, P. Korzeniowski, Rzeszów 2016; *Zamachy na nietykalność osobistą dyplomatów – aspekty kryminologiczne i prawne* [w:] *Nauki społeczne i ekonomiczne – węzłowe zagadnienia*, red. J. Żylińska, I. Przychocka, Uczelnia Techniczno-Handlowa, Warszawa 2017, s. 668-682; *Dyplomaci jako ofiary zamachów* [w:] *Ochrona prawna pokrzywdzonego*, red. T. Kaczmarek, M. Filipowska-Tuthill, J. Żylińska, Wrocław 2017, s. 404-417; *Assassinations on diplomatic representatives of the United States of America – victimological issues* (współaut. I. Kułak) [w:] *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Aspekty prawne, kryminologiczne oraz kryminalistyczne, tom III*,

red. D. Semków, I Kułak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2023, s. 257-276.

D. Rola i funkcje kryminalistyki w procesie badawczym i dydaktycznym. W przedmiotowym obszarze badawczym Habilitantka między innymi opublikowała: *Nowoczesny proces dydaktyczny warunkiem prawidłowego wykorzystania kryminalistyki w postępowaniu procesowym* (współautor: M. Goc) [w:] *Kryminalistyka wobec pomyłek sądowych*, red. V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępa, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2021, s. 381-396.

W mojej opinii dorobek naukowy dr Doroty Semków jest znaczący. Ponadto cechuje się różnorodnością i kompleksowością podejmowanej problematyki badawczej, obejmującej wiele dziedzin związanych z prawem i jego stosowaniem, kryminalistyką oraz kryminologią.

W kontekście działań naukowych podejmowanych przez Habilitantkę na uwagę zasługuje podjęcie przez nią współpracy naukowej z wieloma krajowymi lub zagranicznymi ośrodkami naukowymi lub eksperckimi, między innymi z: Polskim Towarzystwem Kryminalistycznym w Warszawie, pracownią kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wyższą Szkołą Prawa we Wrocławiu, Uczelnią Techniczno-Handlową im. H. Chodkowskiej w Warszawie, Centralnym Laboratorium Kryminalistyczne Policji w Warszawie, National Medical University named after I.Y. Horbaczewski in Tarnopol, Valencia Catholic University, Department of Law, University of Roma Tre, Department of Law, University of Lisbon, Department of Law, University of Bari Aldo Moro, Department of Law.

Na ogromne uznanie zasługuje aktywność Habilitantki w zakresie pozyskiwania funduszy na badania naukowe oraz działania dydaktyczne, jak również udział w opracowywaniu projektów badawczych. Między innymi Habilitantka brała udział:

- w opracowywaniu projektów badawczych Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego – złożonych do Narodowego Centrum Nauki w ramach konkursu Opus 19 oraz Projektu Szafir 3 organizowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju,
- w opracowaniu projektu z zakresu infrastruktury badawczej planowanego do wsparcia w ramach programu Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027 (*Laboratorium Kryminalistyczne i Pracownia Kryminologiczno-Suicydologiczna*),

- w opracowaniu projektu pt. *Zakup aparatury badawczej - videospektrokomparator do przeprowadzania badań autentyczności dokumentów*; dzięki któremu Zarząd Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie przyznał Uniwersytetowi Rzeszowskiemu dotację celową w kwocie 405 000 zł,
- w realizacji projektu (jako kierownik) pt. *Formalno-prawne podstawy bezpieczeństwa w kontekście współczesnych zagrożeń państwa*; projekt finansowany był z dotacji celowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców,
- w realizacji projektu (jako kierownik) pt. *Prawno-administracyjne podstawy bezpieczeństwa w kontekście współczesnych zagrożeń państwa*; projekt finansowany był z dotacji celowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców.

Należy również docenić gotowość Habilitantki do pogłębiania swoich kompetencji naukowych i dydaktycznych, czego przejawem jest udział w licznych stażach i szkoleniach, realizowanych w krajowych i zagranicznych jednostkach naukowych oraz ekspedycjach.

Wnioski

1. Przedstawiona do oceny monografia pod tytułem „Prawno-kryminalistyczna i kryminologiczna problematyka nowych substancji psychoaktywnych – dopalaczy”, stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej w rozumieniu art.219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.
2. Dr Dorota Semków wykazuje się istotną działalnością naukową, realizowaną w więcej niż jednej uczelni i instytucji naukowej, z uwzględnieniem współpracy międzynarodowej.
3. Działalność dydaktyczna i działalność organizacyjna Habilitantki zasługują na uznanie.

Wnoszę o dopuszczenie Habilitantki do dalszych etapów postępowania

Katowice, 26 stycznia 2024 r.

